

HEMŞİRELİK METAPARADİGMASI OLARAK İNSAN

Gülay AKMAN¹

Seval AĞAÇDİKEN ALKAN²

Özen KULAKAÇ³

“

Konu Başlıkları

1. İnsanın Tanımı ve Etimolojisi
2. İnsanın Kökeni
3. İnsanın Biyolojik ve Fizyolojik Boyutu
4. İnsanın Psiko-sosyo-kültürel Boyutu
5. Temel İnsan Gereksinimleri
6. Felsefede İnsan
7. Varoluş Felsefesine Göre İnsan
8. Holistik İnsan
9. Sonuç
10. Öğrenme Etkinliği
11. Sorular
12. Kaynaklar

”

“

Öğrenim Hedefleri

- ☑ İnsanın gelişim özelliklerini tanımlayabilme
- ☑ Temel insan gereksinimlerini fark edebilme
- ☑ İnsanı temel alan kuramcıları tartışabilme
- ☑ Bireyin bakım gereksinimlerini ve önceliklerini sıralayabilme
- ☑ Hemşire kuramcıların insanı ele alış şekillerini açıklayabilme

”

Temel Kavramlar

Paradigma, Metaparadigma, Neotik, Taksonomi, Ontoloji, Praksis, Ekolojik bakım, Entropi, Negontropi

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, gulaydalakman@hotmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, seval.agacdiken@omu.edu.tr

³ Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, ozenkulakac@gmail.com

5. “Bu birey kimdir? Onun kişisel öyküsünü hissedebiliyor muyum?, Kişisel değerlerini nasıl netleştirebilirim?, Bakımını nasıl yapabilirim?” sorularına cevap arayan bir hemşire aşağıdaki kavramlardan hangilerine ulaşmayı hedeflemektedir?

- A) Hemosantrik bakım- praksis
- B) Negotropi- bütüncül bakım
- C) Bütüncül bakım- praksis
- D) Ekosantrik bakım- praksis
- E) Homeostazis- bütüncül bakım

Cevaplar	1. E	2. D	3. A	4. B	5. D
----------	------	------	------	------	------

KAYNAKLAR

- Stevenson, L. F., Haberman, D. L., Wright, P. M., & Witt, C. (2017). *Thirteen theories of human nature*. Oxford University Press.
- Deliktas, A., Korukcu, O., Aydın, R., & Kabukcuoglu, K. (2019). Nursing students' perceptions of nursing metaparadigms: A phenomenological study. *The Journal of Nursing Research*, 27(5), e45.
- Chinn, P. L., Kramer, M. K., & Sitzman, K. (2021). *Knowledge development in nursing e-book: Theory and process*. Elsevier Health Sciences.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (2023). İnsan, Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/insan>
- Kurt, M. S. (2013). Unutmak Dışındaki Anlamı Unutulan, Terk Etmek Anlamı Terk Edilen Kavram: Nisyan”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 54 (2013): 95-129.
- Narol, S. (2018). İnsan Kelimesinin Kur'an'daki Kullanımları Bağlamında Meallere Eleştirel Bir Yaklaşım, *Bilimname: Düşünce Platformu*, 1 (35):477-504.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2023). İnsan, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Oxford Advanced Learner's Dictionary (2023). Human, Erişim adresi: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/human_2
- Lebech, M. (2004). 'What is Human Dignity?', in Lebech, M. (ed.) *Maynooth Philosophical Papers*, 2: 59-69.
- Aydemir, D. (2020). Human/İnsan. *Sophos Akademi*, <https://www.sophosakademi.org/human-insan/>.
- Fawcett, J. (2005). *Contemporary nursing knowledge: Analysis and evaluation of nursing models and theories* (2nd ed.). Philadelphia, PA: F. A. Davis.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary (2023). Anthropology, Erişim adresi: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/anthropology>
- Özbek, M. (2018). *Dünden bugüne insan*. 3. Baskı. İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları: 18-55.
- Bostan, H. (2016). Antropoloji, Kültür ve Güvenlik. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(2): 1-31.
- Kottak, C.P. (2002). *Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*. S.N. Altuntek, B. Aydın- Şafak, D. Erdal, Y.S. Erdal, S. Eroğlu, E.G. Ersoy, S. Özbek, S. Özbudun, Ş. Pala, G. Uysal (Çev.), Ankara, Ütopya Yayınevi.
- Aydın, S. ve Erdal, Y. S. (2014). *Antropoloji*. H. Üstündağ-Aydın (Ed.) *Anadolu Üniversitesi yayını No:1261*, Eskişehir, 93-116.
- Taslaman, C. (2007). *Evrin Teorisi, Felsefe ve Tanrı*. İstanbul Yayınevi, İstanbul.
- Mutlu, H. (2017). *Paleoantropoloji'nin Dayanılmaz Hafifliği: Hominin Meselesi*. MASROP E-Dergi, 11(17): 14-23.
- Kottak, C. P., White, J. J., Furlow, R. H., & Rice, P. C. (1997). *The Teaching of Anthropology: Problems, Issues, and Decisions*. Mayfield Publishing Company, Mountain View, CA 94041-1176.
- Kerimoğlu, C. (2019). *Dilin Kökeni Arayışları 4: Neandertallerin Dili Var mıydı?-I. Dil Araştırmaları*, 13(25): 7-53.
- Foley, R.A., & Lewin, R. (2013). *Principles of human evolution*. 2nd Edition, John Wiley & Sons.
- Lewin. R. (1998). *Modern İnsanın Kökeni, Çeviren, Nazım Özüaydın, Tübitak, Selale Matbaacılık, Ankara*.
- Smith, F.H., & Ahern, J.C. (2013). *The origins of modern humans: biology reconsidered*. John Wiley & Sons: xvii-xxii, 1-28,335-335-390.
- Çakmak, M. (2013). *Evrin Teorisi Tanrının Varlığı İçin Gerçek Bir Tehdit midir?. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(2): 55-81.
- Yüksel, E. (2002). *İslam'ın İnsandan Ne İstediyini Anlamaya Çalışmak*. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, (4):19-31.

26. R. R. (1981). *Man Living Health. A theory of Nursing*. New York, NY: Wiley.
27. Barrat, J. (2013). *Our final invention: Artificial intelligence and the end of the human era*. New York: Macmillan.
28. Guyton, A.C., & Hall, J.E. (2006) *Textbook of Medical Physiology*. 11th Edition, Elsevier Saunders, Amsterdam. 3-10.
29. Wingerd, B. (2014). *The human body: Concepts of anatomy and physiology*. Third Edition, Jones & Bartlett Publishers.
30. Scanlon, V.C., & Sanders, T. (2018). *Essentials of anatomy and physiology*. FA Davis: Philadelphia, PA, USA.
31. Olofin, O.A. (2016). *Fundamental Principles of Human Anatomy & Physiology*, Printed and Bound in the Federal Republic of Nigeria, Immaculate Publications Ltd.:1-5.
32. Ünsal, A. (2017). Hemşireliğin dört temel kavramı: İnsan, çevre, sağlık & hastalık, hemşirelik. *Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 1(1):11-25.
33. Kuş, G., Kabadere, S., Uyar, R., Uzuner, K., Kaygısız, Z., & Aydın, Y. (2019). İnsan Bedeninin Yapısı ve Fizyolojisi. *T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:3776, Eskişehir*, 3-17.
34. Kleffel, D. (1996). Environmental paradigms: Moving toward an ecocentric perspective. *Advances in Nursing Science*, 18(4), 1-10.
35. Dahlberg, H., Ranheim, A., & Dahlberg, K. (2016). Ecological caring—Revisiting the original ideas of caring science. *International journal of qualitative studies on health and well-being*, 11(1), 33344.
36. Rogers, M. E. (1989). *An Introduction to the Theoretical Basis of Nursing*. Philadelphia: F. A. Davis.
37. Neuman, B. (1982). *The Neuman Systems Model: Application to nursing education and practice*. Norwalk, CT: Appleton-Century-Crofts.
38. Nightingale, F. (1992). *Notes on nursing: What it is, and what it is not*. Lippincott Williams & Wilkins.
39. ANA, (1991). What is Nursing? Erişim adresi: <https://www.nursingworld.org/>
40. Berman, A., Snyder, S. J., Kozier, B., Erb, G., Levett-Jones, T., Dwyer, T., ... & Stanley, D. (2010). *Kozier and Erb's fundamentals of nursing (Vol. 1)*. Pearson Australia.
41. Kulakaç, Ö. (2023). Hemşireliğin Kuramsal Temelleri Kişisel Ders Notları. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hemşirelik Doktora Programı, Basılmamış Ders Notları.
42. Vicdan, A. K. (2020). The Ways of Knowing in Nursing/Hemşirelikte Bilme Yolları. *Journal of Education and Research in Nursing*, 17(S1), 110-115.
43. Watson, J. (2012). *Human Caring Science: A Theory of Nursing (Watson, Nursing: Human Science and Human Care) 2nd Edition*, Jones & Bartlett Publishers.
44. Kağıtçibaşı, Ç., & Cemalçılar, Z. (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*, 16. Basım, İstanbul, Evrim Yayınevi.
45. Coştu, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9 (2), 117-140.
46. Alligood M.R. (2014) *Nursing Theory: Utilization & Application*, 5th Edition, St. Louis: Mosby- Elsevier, 5.
47. Hills, M., Watson, J., & Cara, C. (2020). *Postmodern Hemşirelik İnsan Bakım Kuramı*. Çeviri Editörleri: Okumuş, H., Kulakaç, Ö., Boz, İ., 1. Basım, Ankara, Nobel Tıp Kitabevi.
48. Oğuz, E.S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (2), 123-139.
49. Acaroğlu, R., Suhonen, R., Şendir, M., & Kaya, H. (2010). Reliability and validity of Turkish version of the individualised care scale. *Journal of Clinical Nursing*, 20, 136-145.
50. Rogers, A. T. (2016). *Human Behavior in the Social Environment: Perspectives on Development and the Life Course*. Fourth Edition, New York: Routledge.
51. Leininger, M. (1976). Transcultural nursing: A promising subfield of study for nurse educators and practitioners. In A. Reinhardt (Ed.), *Current Practice in Family Centered Community Nursing*. St. Louis, MO: Mosby.
52. Tanrıverdi, G. (2015). Hemşirelerin Kültürel Yeterli Bakım İçin Uygulama Standartlarına Yaklaşımları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 31 (3), 37-52.
53. Şahin, N.H., Bayram, G.O., & Avcı, D. (2009). Culturally sensitive care: Transcultural nursing. *Journal of Education and Research in Nursing*, 6(1), 2-7.
54. Purnell, L. (2005). The Purnell Model for Cultural Competence. *Journal of Multicultural Nursing and Health*, 11 (2): 7-15.
55. Choi, H. (2008). Theory of cultural marginality. In Smith, M.J. & Liehr, P.R. (Eds.), *Middle range theory for nursing*, 2nd Edition, New York, NY: Springer Publishing, 243-260.
56. Campesino, M. (2008). Beyond transculturalism: critiques of cultural education in nursing. *The Journal of nursing education*, 47(7), 298-304.
57. DeLaune, S. C., & Ladner, P. K. (2011). *Fundamentals of nursing: Standards & practice.. Fourth Edition*, USA: Thomson Learning.
58. Roper, N., Logan, W.W., & Tierney, A.J. (1980) *The Elements of Nursing*, Edinburgh, UK: Churchill Livingstone.
59. Henderson, V. (1978). The concept of nursing. *Journal of advanced nursing*, 3(2), 113-130.
60. Henderson, V. (2006). The concept of nursing. *Journal of advanced nursing*, 53(1), 21-34.
61. Maslow, A.H. (1987). *Motivation and personality*. Third Edition. Delhi, India: Pearson Education.
62. Yüceol, N. (2020). Maslow'un Gözünden "Kendini Gerçekleştiren İnsan". *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(1): 84-91.
63. Tekke, M. & Çoşkun, M. (2019). Kendini Tanıma, Kendini Gerçekleştirme, Kendini Aşmışlık, Potansiyelin Tam Kullanan Kişi: Kişilerarası İletişim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (70), 790-797.
64. Çoban, G.S. (2021). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizil Yetenekler. *European Journal of Educational and Social Sciences*, 6(1), 111-118.

65. Feist, J. & Feist, G. J. (2006). Theories Of Personality, Seventh Edition, New York: McGraw-Hill Companies.
66. Cook, E. T. (1914). The Life of Florence Nightingale (Vol. 2). Macmillan and Company, limited.
67. Monteiro, L.A. (1985). Florence Nightingale on public health nursing. *American Journal of Public Health*, 75(2), 181-186.
68. Watson, J. (2003). Love and caring: Ethics of face and hand—An invitation to return to the heart and soul of nursing and our deep humanity. *Nursing administration quarterly*, 27(3), 197-202.
69. Kulakaç, Ö. (2020). İnsan Bakım Kuramı ve Çoklu Bilme Yolları. Editör: Okumuş H, Boz İ, Postmodern Hemşirelik İnsan Bakım Kuramı. Ankara, Nobel Tıp Kitabevi, 45-71.
70. Newman, M. (2008). Transcending presence: The difference that nursing makes. Philadelphia: EA Davis, Co.
71. Parker, M. E., & Smith, M. C. (2010). Nursing theories & nursing practice. Third Edition. Philadelphia: F. A. Davis.
72. Henry, D. (2018). Rediscovering the art of nursing to enhance nursing practice. *Nursing Science Quarterly*, 31(1), 47-54.
73. Donahue M. P., (1996): Nursing the Finest Art: An illustrated history. Second Edition. St. Louis, MO: Mosby.
74. Nightingale, F. (1969). Notes on nursing: What it is and what it is not. New York: Dover. (Original work published 1859)
75. Lima, J.J.D., Miranda, K.C.L., Cestari, V.R.F., & Pessoa, V.L.M.D.P. (2022). Art in evidence-based nursing practice from the perspective of Florence Nightingale. *Revista Brasileira de Enfermagem*, 75.
76. Clements PT, Averill JB. Finding patterns of knowing in the work of Florence Nightingale. *Nurs Outlook*. 2006;54(5):268-74.
77. Wiedenbach E. (1970), Nurses' Wisdom in Nursing Theory. *The American Journal of Nursing* 70(5): 1057-1062.
78. Carper, B. (1978). Fundamental patterns of knowing in nursing. *Advances Nursing Science*, 1(1), 13-23.
79. Pask, E. J. (2005). Self-sacrifice, self-transcendence and nurses' professional self. *Nursing Philosophy*, 6(4), 247-254.
80. Demir, N. (2004). İnsan Hakkındaki Bazı Felsefi Görüşler Üzerine. *Felsefe Dünyası*, (40), 77-93.
81. Özkan, F. (2019). Sokrates ve Platon Felsefesinde İnsan Sorunu. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 1-20.
82. Meleis, A.I (2017). *Theoretical Nursing: Development and Progress* 6th Edition, China: Wolters- Kluwer.
83. Akkağıt, Ş.F. (2022). Aristoteles'te İnsan Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 124-151.
84. Shields, C. (2020). Aristotle's psychology. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Erişim Adresi: <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-psychology/>
85. Kaya, M. (2014). Aristoteles'in Ruh Anlayışı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 91-98.
86. İnam, A. (2017). Canı Anlamak. *Bilim ve Ütopya*, 272, 4. Erişim Adresi: <https://bilimveutopya.com.tr/cani-anlamak>
87. Ketenci, T. & Topuz, M. (2013). Aristoteles ve Augustinus'un İnsan Anlayışları Üzerine. *Kayı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (20), 1-18 .
88. Encyclopedia (2023). Virtue Ethics. *Encyclopedia of Science, Technology, and Ethics*. Erişim Adresi: <https://www.encyclopedia.com/history/biographies/venezuelan-history-biographies/virtue-ethics>
89. Davis, A. J., Tschudin, V., & De Raeve, L. (2006). Essentials of teaching and learning in nursing ethics: Perspectives and methods. Churchill Livingstone, Elsevier Health Sciences.
90. Cevizci, A. (2016). Ortaçağ felsefesi. Baskı, Say yayınları, İstanbul.
91. Karadeniz, S., (2013), *Sosyolojiye Meydan Okuma: Hermeneutik Sosyoloji*, Kara, Z., (der.), Bauman Sosyolojisi (ss. 39-58) içinde, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
92. Watson, J. (2003). Love and caring: Ethics of face and hand—An Invitation to Return to The Heart and Soul of Nursing and Our Deep Humanity. *Nursing Administration Quarterly*, 27(3), 197-202.
93. Çubukçu İ. A. (1985). Türk Filozofu Farabi ve Düşüncesi. *Belleten*. 1985; 49(): 273-286. doi:10.37879/belleten.1985.273.)
94. Sönmez V. (2019). *Bilim Felsefesi*. Anı Yayıncılık.
95. İnam, A. (2008). Yunus Emre Beyinde Dostların Karşılığı Üstüne Bir Deneme. *ETHOS*, 1, 4.
96. Urhan, V. (2007). Michel Foucault: klasik ve modern çağlarda insan. *EKEV Akademi Dergisi*, 11(32).
97. <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/humanizm>
98. Kowalik, G. (2016). The conception of humanism and its significance for nursing and the profession of a nurse. *Medical Studies/Studia Medyczne*, 32(4), 307-314.
99. Kleiman, S. (2010). Josephine Paterson and Loretta Zderad's humanistic nursing theory. *Nursing Theories and Nursing Practice*, 337, 350.
100. Playle, J. F. (1995). Humanism and positivism in nursing: contradictions and conflicts. *Journal of Advanced Nursing*, 22(5), 979-984.
101. Olvera L., Salazar E.; González B., C.; Cruz Quevedo, Edith. Influence of positivism on nursing research and practice. *Index de Enfermería [Index Enferm]* (digital edition) 2009; 18(4): 263-266.
102. <https://plato.stanford.edu/entries/human-nature/>
103. Ernest P, Jandrain B, Scheen A. Forces et faiblesses des essais cliniques: évolution en fonction de l'essor de la médecine personnalisée. *Revue Médicale de Liege*. 2015; 70(5-6): 232-236.
104. Polit D, Tatano Beck C. Foundations of nursing research. In: *Nursing research principles and methods*. 7th ed. USA: Lippincott Williams and Wilkins; 2004.
105. Paley, J. (2001). Positivism and qualitative nursing research. *Scholarly Inquiry for Nursing Practice*, 15(4), 371-387.
106. Dinç, L. (2010). Bakım kavramı ve ahlaki boyutu. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 17(2), 74-82.

107. <https://www.britannica.com/topic/existentialism/Historical-survey-of-existentialism>.
108. Udo C. The concept and relevance of existential issues in nursing. *Eur J Oncol Nurs*. 2014 Aug;18(4):347-54. doi: 10.1016/j.ejon.2014.04.002. Epub 2014 Jun 2. PMID: 24882369.
109. Clemence M. (1966) Existentialism: A Philosophy of Commitment. *The American Journal of Nursing* 66(3), pp.500-505.
110. Gülhırmak, K., Alkan, S. A., Güleç, S. (2021) COVID 19 Pandemisi Varoluşsal Bir Tehdit Mi? Yoksa Fırsat Mı?. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 419-431.
111. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/authentic>.
112. Starr S. S. Authenticity: A concept analysis. *Nursing Forum* 2008; 43(2), 55-62.
113. Kernis MH, Goldman, BM. A multicomponent conceptualization of authenticity: Research and theory. *Advances in Experimental Social Psychology* 2006;38: 284-357).
114. Metin, A., Kulakaç, Ö. (2021) Hemşirelik Eğitimi ve Otantik Öğrenme. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 35-44.
115. Edwards Steven D. (2001) Benner and Wrubel on caring in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 33(2), 161-171.
116. A. Poirier A. P.(2012) Humanbecoming: Transcending the Now to Explore the Possibles in Health Policy, *Nursing Science Quarterly*, 5(1) 104–110.
117. Mykulanyets L.M.(2019) Image of Human In The Postmodern Epoch Anthropological Measurements of Philosophical Research DOI:10.15802/ampr.v0i16.141904.
118. <https://archives.centerforinquiry.org/sram/healing-is-believing-postmodernism-impacts-nursing/>